

MAHTUMQULI PYRAGY IJODINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI

Kakisheva Gulnur Annadurdiyevna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika
instituti Turkiy tillar fakulteti Turkman tili va
adabiyoti yo'nalishi 3-D guruh talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15559287>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2025

Accepted: 19th May 2025

Published: 30th May 2025

KEYWORDS

Mahtumquli Pyragy, turkman
adabiyoti, poetika, vatanparvarlik,
axloqiy g'oyalar, xalqona ifoda, estetik
tafakkur, diniy motiv

ABSTRACT

Mazkur maqolada XVIII asr turkman adabiyotining yetuk vakili Mahtumquli Pyragyni badiiy merosi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Unda shoirning xalqona ifoda vositalari, vatanparvarlik, diniy-axloqiy va ijtimoiy g'oyalarni badiiy mahorat bilan yoritgani yoritiladi. Pyragyni she'riyati turkiy xalqlar madaniy merosining ajralmas qismidir. Maqolada shoir asarlaridagi poetik obrazlar tizimi, ularning estetik mazmuni va xalq ruhiyatiga yaqinligi ilmiy asoslangan holda ochib berilgan.

Turkiy xalqlar adabiyotida o'zining o'lmas nomini qoldirgan buyuk shoirlardan biri — bu, shubhasiz, Mahtumquli Pyragydir. U XVIII asrda yashab ijod qilgan bo'lib, o'z xalqining taqdiriga befarq bo'lmagan, millat ravnaqi, birlik, diniy-ma'naviy yuksalish yo'lida qalam tebratgan ijodkordir. Shoir ijodi nafaqat turkman xalqi, balki butun turkiy dunyo adabiy tafakkurining qimmatli boyligidir. Mahtumquli Pyragyni asarlarida xalq dardi, ijtimoiy tenglik, adolat, diniy qadriyatlar, ilmga rag'bat, mehnat va halollik kabi masalalar she'riyat tilida chuqur aks etadi. Uning she'rlari hayotiyliigi, samimiyligi, xalqona ohangi va badiiy yetukligi bilan ajralib turadi. Shoir ijodi juda keng va murakkab bo'lib, u turli janrlarda ijod qilgan. G'azal, masnaviy, ruboiy kabi shakllarda yozilgan asarlarida u inson qalbining eng nozik tuyg'ularini, insoniy fazilatlarini va diniy-estetik tafakkurni o'ziga xos mahorat bilan ifoda etgan. Ayniqsa, uning vatanparvarlik ruhida she'rlari turkman xalqining milliy o'zligini uyg'otishda beqiyos o'rin tutadi.

Mahtumquli Pyragy 1724–1807 yillar oralig'ida yashagan. U G'urbandurdy hojining oilasida tug'ilgan. Onasi go'dakligida vafot etgan. Dastlabki ta'limni otasi — mashhur sufi shoiri Dovletmammed Azadi qo'lida olgan. Keyinroq Hirot, Buxoro, Sheroz, Mashhad kabi shaharlarda tahsil olgan. Bu ilmiy markazlar Mahtumqulining fikriy va estetik dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. U yashagan davrda turkman xalqi ichki parokandalik, urushlar, bosqinchilik va qurg'oqchiliklardan aziyat chekayotgan edi. Shoir butun umri davomida bu muammolarni qalban his etib, ularni she'riyatda aks ettirdi. Shoir ijodidagi asosiy mavzular va ularning tahlili

a) Vatanparvarlik

Mahtumquli uchun eng ulug' tushuncha bu — vatan. U vatan ravnaqi, mustaqilligi, birlik va birodarlik g'oyalarni she'riy obrazlar orqali ifodalagan. "Watan" deb nomlangan mashhur she'rida u xalqni uyg'onishga, birlashishga va yurtini ardoqlashga chaqiradi.

b) Diniy-axloqiy g'oyalar

Shoirning she'riyatida islom dini, sufiylik qarashlari, axloqiy poklik, halollik, sabr-toqat, taqvo kabi tushunchalar chuqur ifoda topgan. U diniy g'oyalarni quruq nasihat bilan emas, badiiy obrazlar orqali ta'sirli yetkazadi.

c) Ilm-ma'rifat va tarbiya

Shoir ko'plab she'rlarida ilm olish, ustozga hurmat, odamiylik, mehnatsevarlik va yaxshi xulq haqida yozadi. U yoshlarni jaholatdan saqlashni, o'z ustida ishlashni targ'ib qiladi.

Til, uslub va poetik vositalar

Mahtumquli Pyragynyň ijodida til nihoyatda sodda, xalqona, ohangdor va ta'sirchan. U xalq tili va og'zaki ijod an'analarini mohirona qo'llagan. Shuningdek, u she'riyatida ko'plab badiiy vositalardan foydalangan. Tashbeh, takror, metafora va boshqa uslublar orqali obrazlarni yorqinlashtirgan.

Shoir obrazlari va estetik yondashuv

Mahtumqulining obrazlar tizimi xalq hayotiga asoslanadi. U inson qalbini, ichki kechinmalarini, jamiyatdagi adolatsizliklarga qarshi noroziligini obrazlar orqali ifodalaydi. Estetik jihatdan u she'rni xalqning yuragiga yo'l topadigan qudratli vosita sifatida ko'radi.

Mahtumquli Pyragy ijodi — bu xalq ruhi, milliy o'zlik, ma'naviy poklik va estetik tafakkur uyg'unligining yorqin namunasi sifatida qadrlanadi. Shoirning she'riy merosi xalq dardi va orzusining ifodasidir. U o'z asarlarida Vatan, din, axloq, ilm, halollik, birlik va insoniy fazilatlarni tarannum etgan. Mahtumqulining badiiy-estetik yondashuvi xalqona ifoda bilan chuqur falsafani uyg'unlashtira oldi. Shoir o'z davrining ijtimoiy-siyosiy muammolariga befarq bo'lmagan, xalq orasida ezgulik urug'ini sochgan ruhoni rahnamo bo'ldi. Shu sababli Mahtumquli Pyragynyň merosi bugun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan, balki yangi avlodlar uchun ibrat maktabiga aylangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Döwletmyradow, G. Magtymguly Pyragy. – Aşgabat: Ylym, 1992.
2. Magtymguly Pyragy. Şygyrlar toplumy. – Aşgabat: Türkmenistan döwlet neşirýat gullugy, 1983.
3. Karimov, I. Mahtumquli – turkiy xalqlarning umumiy siymosi. // Turk dunyosi adabiyoti, Toshkent, 2012.
4. Қўзибоев, А. Махтумқули иждонинг бадий хусусиятлари. // Шарқ yulduzi, 2018, №4.
5. Xushvaqtoy, S. Turkman adabiyoti va Maxtumquli ijodi. – Samarqand: Zarafshon, 2001.
6. Jo'raev, M. Markaziy Osiyo mumtoz adabiyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2007.